

5. Грищенко О. Ю. Розміщення та ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в зональному аспекті / О. Ю. Грищенко // Економіка АПК. – 2010. – № 12 (194). – С. 57-63.
6. Богиня Д. Украинское село вымирает: национальная опасность / Д. Богиня, Е. Якуба // Економіка України. – 2011. – № 4. – С. 56-66.
7. Пасхавер Б. Сценарии развития агросферы / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2011. – № 11. – С. 38-44.
8. Сільське господарство Криму за 2006 рік / Держкомстат Криму, Гол. управл. стат. в АР Крим. – Сімферополь, 2007.
9. Сільське господарство Криму за 2007 рік / Держкомстат Криму, Гол. управл. стат. в АР Крим. – Сімферополь, 2008.
10. Сільське господарство Криму за 2008 рік / Держкомстат Криму, Гол. управл. стат. в АР Крим. – Сімферополь, 2009.
11. Сільське господарство Криму за 2009 рік / Держкомстат Криму, Гол. управл. стат. в АР Крим. – Сімферополь, 2010.
12. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підруч. / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
13. Мальська М. П. Організація туристичного обслуговування / М. П. Мальська. – К. : Знання, 2011. – 275 с.
14. Современный словарь иностранных слов : ок. 20000 слов. – СПб. : Дуэт, 1994. – 752 с.
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. N 1158 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1158-2007-%EF&text=%F2%F3>.
16. Рутинський М. Й. Зелений туризм / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінко. – К. : Знання, 2008. – 271 с.
17. Проект закону України. «Про сільський та сільський зелений туризм» від 25.05.2006 р. № 920 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4299&sk1=5

Глушенко Л.Д.

УДК 334.02

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД В ПРОГРАМАХ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Вступ. Категорія «кластер» припускає стійке територіально-галузеве партнерство підприємств і організацій, об'єднане інноваційною програмою впровадження передових технологій з метою підвищення конкурентоспроможності учасників кластера. Природа кластерів інша, ніж територіально-виробничого комплексу - сукупності підприємств, з пірамідальною структурою управління без істотного рівня конкуренції. Кластер ж включає в себе незалежні підприємства, які співпрацюють, так як це вигідно кожному з учасників і підвищує його конкурентоспроможність і прибуток.

Постановка задачі. Формування галузевого кластера визначається створенням структури функціональних зв'язків, так як синергетичний ефект виникає при об'єднанні елементів, які функціонально доповнюють один одного. Саме функціональні зв'язки визначають характер організаційно-економічних зв'язків. Роль організаційно-економічних зв'язків - в інституціоналізації сукупності суб'єктів бізнесу і перетворення їх в кластер як деяку цілісність. Ці зв'язки опосередковують взаємовідносини між господарюючими суб'єктами, стимулюючи їх конкурентоспроможність.

Аналогічно, формування регіонального кластера супроводжується комунікаціями, які опосередковують взаємовідносини між суб'єктами України з метою підвищення їх сталого розвитку.

Огляд наукових підходів. Питання формування технологічних кластерів, які роблять значний вплив на конкурентоспроможність економіки країни досліджені вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них І. Іванов [1], В. Захарченко, В. Осипов [2], О. Топчів [3], Л. Федулова [4], Н. Чухрай [5] та ін. Проте недостатньо вивчені напрямки стимулювання розвитку кластерів в програмах підтримки малого підприємництва. З цією метою в статті запропонована методика, яка ґрунтується на аналізі структури промислового потенціалу Одеської області та виділенні найбільш представницьких секторів економіки з метою створення і розвитку перспективного кластера.

Мета статті – обґрунтувати роль та місце кластерів серед підприємницьких структур, представити їх класифікаційні ознаки, встановити подібності та відмінності традиційних вертикально інтегрованих структур та структур кластерного типу для виявлення та розвитку конкурентних кластерів.

Результати дослідження. Основні класифікаційні ознаки кластерів, виходячи з ролі і місця в них підприємницьких структур, можна визначити так:

- вплив специфіки галузі на динаміку кластера;
- використання інновацій у бізнесі учасників кластера;
- участь регіонів в процесі формування кластера;
- екологічний ризик від бізнесу учасників кластера;
- всебічної інтенсифікації та екологізації виробництва на базі широкого використання досягнень науково-технічного прогресу;
- розвитку кооперації та агропромислової інтеграції;
- вжиття необхідних заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника та продовольчої безпеки;

– збалансованого розвитку всіх галузей агропромислового комплексу.

Система формування та ведення агропромислового виробництва на різному рівні господарювання може бути ефективною тільки в разі створення нормальних економічних умов, коли кожне підприємство, галузь і сфера відтворення АПК мають реальні можливості (по можливості рівні) отримувати необхідні розміри доходів і їх раціональний розподіл. Стійкість розвитку сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від подолання диспаритету цін на технічні засоби та сільськогосподарську продукцію.

Таким чином, можна відзначити, що для практичної реалізації результатів соціально-економічних змін у сільському господарстві, що знаходиться на етапі поглиблення ринкових відносин, будуть потрібні не просто довготривалі чинники сталого зростання, а новий етап у розвитку інноваційних процесів, створення регіональної системи природокористування, формування галузевої структури сільськогосподарського виробництва, що відповідає вимогам ринку.

Для економіки України доцільна системно-структурна класифікація кластерів. Це обумовлено розмірами економічного простору України та потребою в його цілісності. Крім того, більш широкий спектр параметрів дозволяє вибрати достовірні орієнтири інвестування та приймати більш надійні рішення.

На наш погляд, кластери являють собою продукт інтегрованої взаємодії і мають багато позитивні риси, властиві цим видам співпраці. Разом з тим кластери - дещо інша система, не характерна для промисловості України (табл. 1).

Таблиця 1. Подібності та відмінності традиційних вертикально інтегрованих структур та структур кластерного типу.

	Традиційні вертикально інтегровані структури	Структури кластерного типу
Основа виробництва	Жорстка спеціалізація, стандартизована продукція, масовість	Інноваційний підхід, гнучка спеціалізація
Структура виробництва	Корпоративне взаємодія, централізація	Централізоване координування за узгодженими напрямками корпоративно-автономних фірм
Конкуренція	На зовнішньому ринку, всередині регіону	На обмеженій території
Територіальне розміщення	Усередині регіону або міжрегіональне	На обмеженій території
Економічні показники	По галузях	За сукупністю галузей, що входять в кластерну систему
Ринок праці	Низька мобільність робочої сили	Висока мобільність робочої сили
Державне регулювання	Заходи з регулювання галузей і підприємств	Заходи з регулювання кластерів та підприємств
Механізми взаємодії	Формальні	Формальні поряд з неформальними (обмін інформацією, технологіями)

На нашу думку, необхідно розрізняти і технологічний кластер - спільнота різних підприємств і організацій в регіоні, об'єднаних завданням випереджального економічного зростання на основі освоєння нових технологій (рис.1).

Приклади технологічних кластерів, які мають значний вплив на конкурентоспроможність економіки країни: нанотехнології клітинна біотехнологія, інформаційні технології, нові матеріали.

Відмінною особливістю технологічних кластерів є те, що конкретні технології, які їх утворюють, знаходять застосування в самих різних галузях, підвищуючи тим самим рівень конкурентоспроможності регіону. В той же час дані технології будуть вносити свій внесок в розвиток, підтримку, посилення конкурентоспроможності та тих галузей, які вже сьогодні є конкурентоспроможними, в тому числі сировинних галузей.

Вважається, що в значній мірі завдяки технологічним кластерам економіку за кордоном стали розглядати через призму кластерів, а не через традиційне угруповання компаній, галузей або ж секторів - кластери краще узгоджуються з самим характером конкуренції та джерелами досягнення конкурентних переваг. Більшість учасників кластера не конкурують між собою безпосередньо, так як вони обслуговують різні галузі. Державні та приватні інвестиції, спрямовані на поліпшення умов функціонування кластеру, приносять користь відразу безлічі суб'єктів економічної діяльності.

Кластерний підхід припускає, що конкурентоспроможність кожного окремого підприємства значною мірою пов'язана з конкурентоспроможністю інших підприємств, що входять в той же ланцюжок створення вартості, або забезпечують зовнішнє середовище самого процесу створення вартості. Стимулювання розвитку регіональних кластерів є «м'якою» мірою впливу держави на економіку. Для стимулювання розвитку кластерів створюються регіональні асоціації підприємств, що входять в кластер. Адміністрація області може грати координуючу роль у цьому процесі, однак, кластер – це неформальне об'єднання підприємств. Формування територіальних галузевих кластерів забезпечує стійку конкурентну перевагу регіону.

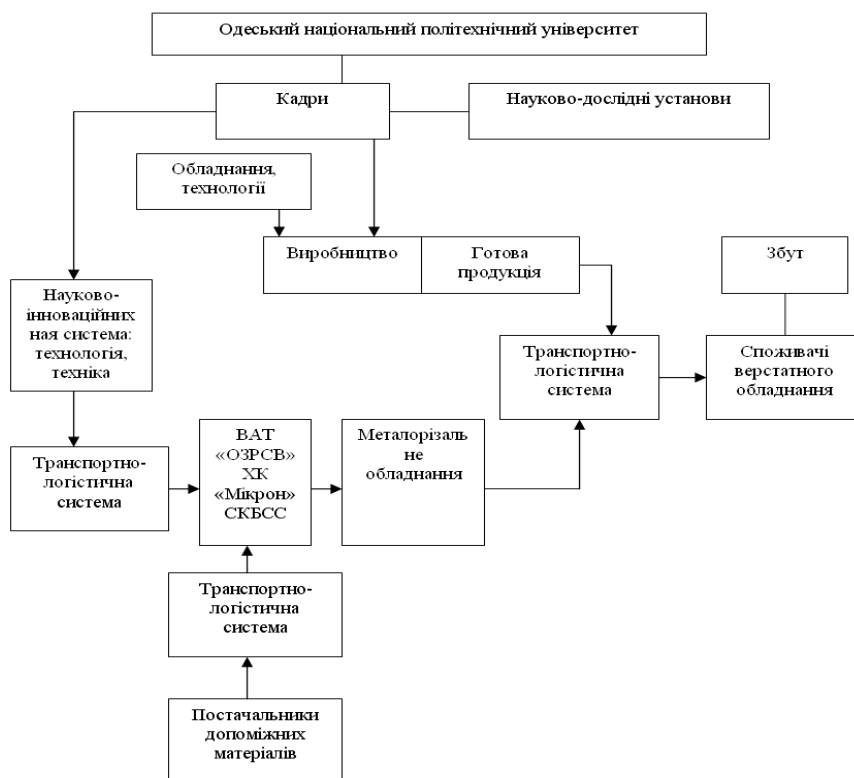

Рис. 1. Взаємодія учасників машинобудівного кластера в Одеській області.

Перспективи розвитку економіки регіону залежать від того, чи вдасться виявити, сформувані і розвинути конкурентні кластери, які створять і виведуть на національний та міжнародні ринки свою продукцію і забезпечать спеціалізацію економіки регіону.

Запропонована методика ґрунтується на аналізі структури промислового потенціалу Одеської області та виділенні найбільш представницьких секторів економіки з метою створення і розвитку перспективного кластера. Визначення таких секторів проводиться за допомогою системи показників, формули для розрахунку яких наводяться нижче.

Дані показники є достатньо інформативними, так як дозволяють визначити, яке значення має той чи інший вид діяльності для території (області, міста, району) в порівнянні з національною економікою у відношенні відповідно продуктивності праці і концентрації робочої сили. Формули для розрахунку даних показників:

а) продуктивність праці –

$$PCR_i^j = \frac{P_{ij}}{\sum_{i=1}^n P_{ij}} \div \frac{\sum_{j=1}^m P_{ij}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m P_{ij}},$$

де: P_{ij} – обсяг виробництва особливого виду товарів або надання послуг в області / місті; i – особливий вид товарів або надання послуг; $i = 1, 2, \dots, n$; j – область / місто; $j = 1, 2, \dots, m$;

б) концентрація робочої сили –

$$ERC_j^i = \frac{E_{ij}}{\sum_{i=1}^n E_{ij}} \div \frac{\sum_{j=1}^m E_{ij}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m E_{ij}},$$

де: E_{ij} – кількість людей, які працюють у відповідній галузі в області / місті; i – відповідна галузь/сектор економіки; $i = 1, 2, \dots, n$; j – область / місто; $j = 1, 2, \dots, m$.

Зробимо спробу представити графічно (рис. 2).

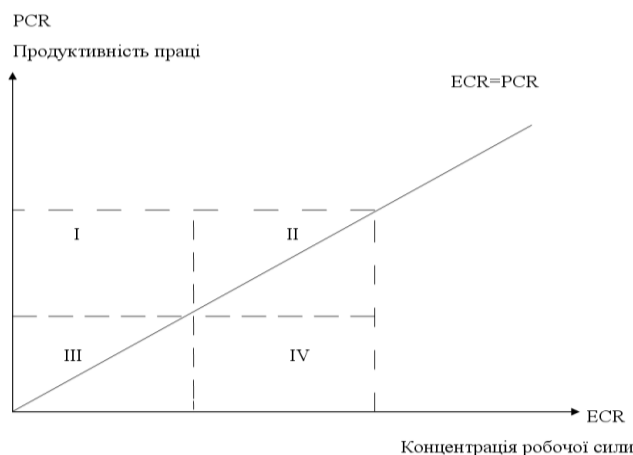

Рис. 2. Співвідношення ECR / PCR для галузі.

В цілому більш ефективні сектори, ніж економіка в середньому, вище риси $ECR = PCR$ (де приріст складової частки виробництва сектора в регіоні вище, ніж приріст складової кількості працюючих в секторі / в регіоні); менш ефективні - нижче. У даному контексті останні будуть менш привабливі з точки зору економіки.

Перша чверть включає сектори, істотні для регіону, так їх продуктивність і кількість зайнятих в них працюючих вище, ніж в цілому в економіці. I, як вже було пояснено, найбільш привабливі розташовані на діаграмі вище риси $ECR = PCR$. Продуктивність інших секторів нижча, ніж в цілому по регіону, але той факт, що в них зайнято більша кількість осіб може бути соціально значущим для розвитку регіону. Такі сектори можуть бути привабливими для кластерного розвитку.

Друга чверть включає сектори, в яких концентрація виробництва вище, ніж в цілому по регіону, в той час концентрація робочої сили нижча в порівнянні з економікою в цілому. Ця модель відповідає призначенню більш ефективних видів комерційної діяльності як найбільш придатних для створення кластерів.

Третя чверть включає менш важливі для регіону з точки зору концентрації робочої сили і виробництва сектора. Так як кластерний розвиток в таких секторах зажадає значних зусиль для розвитку самого сектору, вони менш привабливі і меншою мірою підготовлені до кластеризації.

Четвертий сектор включає сектори, в яких спостерігається концентрація робочої сили, але які є менш ефективними. Оскільки такі сектори є соціально значимими (з точки зору забезпечення і підтримки зайнятості), до них необхідний індивідуальний підхід. Дані сектори повинні бути включені в урядові програми розвитку, що сприятиме зростанню їх продуктивності.

Висновок. Таким чином, запропонована методика, заснована на аналізі структури промислового потенціалу регіону, виявлення та розвитку конкурентних кластерів.

Джерела та література:

1. Высокотехнологичные предприятия в эпоху глобализации / И. В. Иванов и др. – М. : Альпина Паблицер, 2003. – 416 с.
2. Захарченко В. И. Кластерная форма территориально-производственной организации : в 2-х т. / В. И. Захарченко, В. Н. Осипов. – Одесса : Фаворит, 2010.
3. Одеський регіон: передумови формування, структура та територіальна організація господарства : навч. посіб. / О. Г. Топчієв та ін. – Одеса : Астропрінт, 2012. – 336 с.
4. Технологічний імператив стратегії соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. І. Федулова та ін. – К. : ІЕП НАНУ, 2011. – 656 с.
5. Чухрай Н. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві : підруч. / Н. Чухрай, Р. Патора. – К. : КОНДОР, 2006. – 398 с.